

Tőkés Imre törzsőrmester:

LÉGIDESZANT-ELLENES HARCTEVÉKENYSÉG VIZSGÁLATA A MERKÚR HADMŰVELET TÜKRÉBEN

DOI: 10.35926/HSZ.2024.6.9

ÖSSZEFOGLALÓ: A nagyszabású légideszant-hadműveletek a második világháborút követően háttérbe szorultak. A légvédelmi rendszerek gyors fejlődésének eredményeképpen kizártnak tartották egy esetleges ellenséges légideszant lehetőségét. A NATO-tagállamok, Oroszország és Kína ugyanakkor komoly hangsúlyt fektetett a légideszant-képesség fejlesztésére és az offenzív légideszant-műveletek gyakorlására. A közelmúlt eseményeinek tükrében egyértelműen látható, hogy egy ellenséges erő által végrehajtott légideszant-hadművelet lehetősége korántsem kizárt. A Kréta szigetének elfoglalására indított Merkúr hadművelet volt a történelem első nagyszabású légideszant-hadművelete. A hadműveletből levonható tanulságok a mai napig meghatározónak számítanak. A szerző munkája során elsődlegesen a védelemben lévő erők harctevékenységet és annak hibáit vizsgálta, és ezek alapján igyekezett olyan következtetéseket levonni, melyek napjainkban is aktuálisak a légideszant elleni harcjelzések kidolgozásához. Az elemzés során öt szempont (információ, manőver, tüzerő, erők megóvása, parancsnoki munka) szerint elemezte a szigetet védő erők tevékenységét.

KULCSSZAVAK: légideszant-elhárítás, parancsnoki munka, ellentámadás, kezdeményezés, gyorsaság

A SZERZŐRŐL:

Tőkés Imre törzsőrmester, az NKE HHK katonai vezetői szakos hallgatója (ORCID: 0009-0000-0528-4426, MTMT: 10096334)

BEVEZETÉS

Gordon C. Bonham őrnagy 1990-es tanulmányában¹ megállapította, hogy egy repülőter légi-deszant által történő elfoglalása milyen kulcsfontosságú szereppel bír egy támadó hadművelet sikeréhez. A tanulmány óta több példa is alátámasztotta, hogy milyen előnyt jelenthet az ellenséges területen elfoglalt repülőter a későbbi műveletek során.² Többek között a 2001-ben Kandahárban végrehajtott légideszant,³ illetve a 2003-ban Irakban, a Roadrunner és Serpent⁴ célpontok elfoglalására végrehajtott légideszant-műveletek is igazolták ezt a felvetést.

A NATO azonban jelenleg nem rendelkezik olyan, a Szövetség tekintetében széles körben ismert harcjelzésekkel, amelyekben szerepelne egy ellenséges erő által végrehajtott

¹ Bonham 1990.

² Williams 2021.

³ 2001. október 19-én Operation Rhino néven a 75. Ranger-ezred egységei ejtőernyős ugrást hajtottak végre és elfoglalták a Kandahártól délre található repülőteret, ahol később Camp Rhino néven bázist hoztak létre.

⁴ 2003. március 27-én a 75. Ranger-ezred ejtőernyős ugrást követően biztosította az észak-iraki H1 repteret (Objective Serpent), amely előretolt bázisként szolgált a további műveletekhez.

légideszant elleni tevékenység. A jelenlegi szabályzatok elsősorban abból indulnak ki, hogy az ellenséges szállítóeszközöket a légvédelem és a légierő még azelőtt megsemmisíti, hogy azok elérnék a célterületet. Éppen ezért a légierő felelősségi körébe helyezik az ellenséges légi szállítású erők elleni harcot. A közelmúlt eseményei, az ukrajnai háború (2022–) és az izraeli harcok (2023. október 7.) azonban rávilágítanak, hogy egy több irányból és/vagy jelentős mennyiségű támadóeszköz (rakéta) bevetésével indított támadás képes túlterhelni a légvédelmet. Egy esetleges „túlterheléses támadás” pedig lehetőséget biztosíthat az ellenségnek légideszant célba juttatására. Éppen ezért tartanám szükségesnek az ilyen erők elleni harceljárások kidolgozását.

A cikkben szereplő elemzés alapja egy általam írt tudományos diákköri dolgozat,⁵ mely a légideszant elleni harc alapelveit vizsgálta. Jelen munkám során a Wass Huba dandártábornok (US Army) 1984-ben kidolgozott elméletét veszem alapul, mely négy fő szempontot határoz meg a hadműveletek elemzéséhez. Ezen szempontok a manőver (*maneuver*), a tűzerő (*firepower*), az erők megóvása (*force protection*) és a parancsnoki munka (*leadership*).⁶ Az elemzés során továbbá figyelembe veszem az információt (*information*) mint ötödik tényezőt, amire George J. Franz őrnagy (US Army) hívta fel a figyelmet 1996-os munkájában.⁷

1941 áprilisában a német előretörés következtében az angolok kivonták csapataikat a görög szárazföldről, és egyedül Kréta szigetén állomásoztak még szövetséges csapatok. A sziget stratégiai jelentőséggel bírt, mivel az innen felszálló angol bombázó-repülőgépek közvetlenül támadhatták a Ploești körüli olajmezőket, amelyek kiemelt jelentőséggel bírtak a német hadigépezet számára.⁸

A Kréta elleni Merkúr hadművelet tervét Kurt Student vezérezredes, a frissen létrehozott XI. Légi Hadtest⁹ parancsnoka dolgozta ki. A Maleme, Réthimno és a Heraklion mellett található repülőtereket jelölték ki fő célpontokként. A hadműveleti terv szerint az első deszantlépcsőt a 7. légideszant-hadosztály egységei alkották. A 8060 fős¹⁰ támadóerőnek ejtőernyős és vitorlázógépes leszálló deszant útján kellett biztosítania a kijelölt célpontokat, hogy lehetővé tegyék az 5. Hegyivadász-hadtest alkotta második lépcső légi szállítással történő bevetését. A második lépcsőben bevetni tervezett 13 980 fős¹¹ motorkerékpáros alakulatokkal, hegyitüzérséggel és műszaki csapatokkal megerősített erőt jelentett.¹²

Maleme repülőterének (mely a sziget megszerzésének kulcsává vált) elfoglalására Student vezérezredes a legnagyobb létszámú alegységét, az I. rohamezredet jelölte ki.¹³ A Meindl dandártábornok parancsnoksága alatt álló ezred négy, egyenként 600 fős zászlóaljjal rendelkezett.¹⁴

Kréta stratégiai fontosságával a brit hadvezetés is tisztában volt, a sziget védelmére az ott tartózkodó, Görögországból evakuált erőket rendelték. A szigeten lévő 42 460 főnyi erőt¹⁵

⁵ Tökés Imre: Légideszant elleni harc alapelvei (NKE HHK Intézményi Tudományos Diákköri Konferencia, 2024. 04. 11.)

⁶ Wass de Czege 1984.

⁷ Franz 1996.

⁸ Sadler 2007, Chapter 1.

⁹ Lexikon der Wehrmacht.

¹⁰ Beevor 2011, Appendix B: The British and German Order of Battle, 358.

¹¹ Uo.

¹² Beevor 2011: i. m. 80–81.

¹³ Forty 2001, 53.

¹⁴ Beevor 2011: i. m. 81.

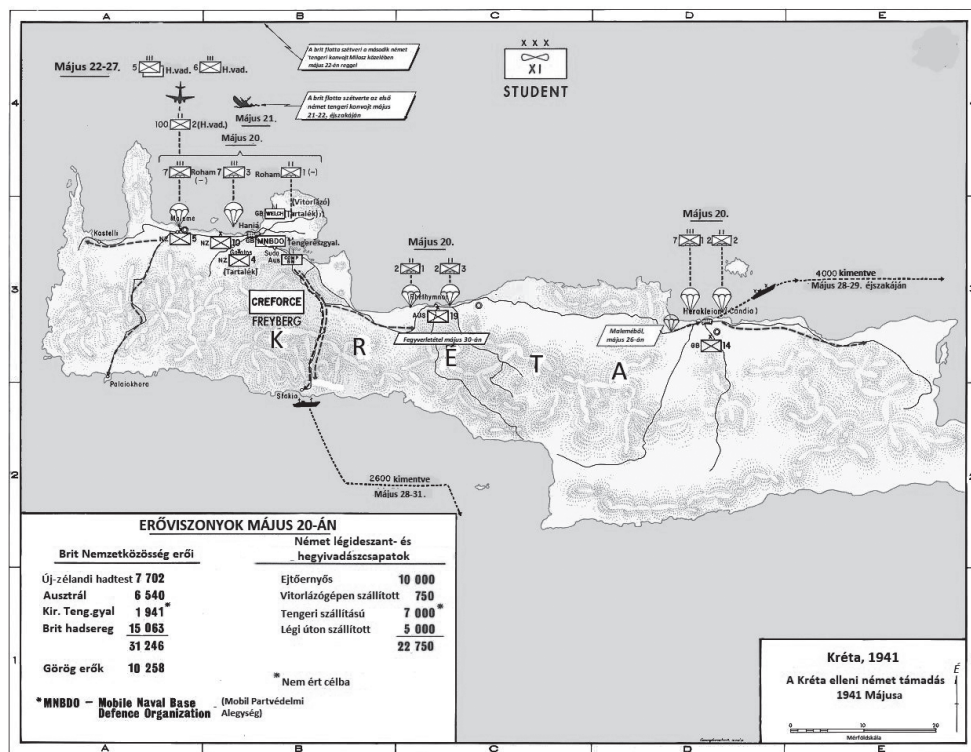
¹⁵ Beevor 2011, Appendix B i. m. 356.

egységes irányítás alá vonták Creforce néven¹⁶ Sir Bernard Freyberg vezérezredes parancsnoksága alatt.¹⁷

A Creforce kötelékébe tartozott a James Hargest dandártábornok vezette új-zélandi 5. dandár is, melynek feladata volt a Maleme és Plataniasz közé eső terület védelme a repülőtérral együtt. Magát a malemei repülőteret csupán a Leslie Andrew alezredes parancsnoksága alatt álló 600 fős¹⁸ új-zélandi 22. zászlóalj védte.¹⁹

INFORMÁCIÓ

A brit hírszerzés már jóval a támadás előtt tudott a németek tervéről, amiről a védelem parancsnokát, Freyberg vezérezredest is tájékoztatták. A brit SIGINT-források²⁰ helyesen azonosították a részt vevő egységeket, a ledobási zónákat, a tengeri szállítású utánpótlást. Freyberget először április 30-án tájékoztatták a hírszerzési információkról,²¹ de nem osztot-

1. térkép A West Point térképe alapján szerkesztette a szerző

¹⁶ Forty 2001: i. m. 21–22.

¹⁷ Beavor 2011: i. m. 82–86.

¹⁸ Uo. 124.

¹⁹ Uo. 115–120.

²⁰ Signals Intelligence – rádióelektronikai felderítés.

²¹ Harris 2020, 63.

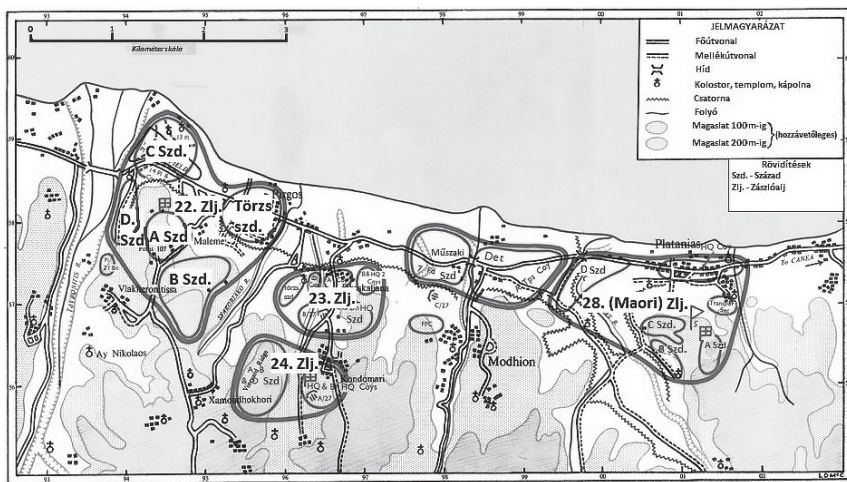
ta meg a német támadásra vonatkozó információit az alárendelt parancsnokokkal – a titkos forrás megóvása érdekében.²²

Az Ultra hírszerzés²³ különösen hangsúlyozta, hogy a repülőterek kiemelt fontossággal bírnak a németek számára a csapatszállító repülőgépek fogadása céljából,²⁴ Freyberg vezér ezredes azonban az információk ellenére sem erősítette meg jelentősen a három célpontként azonosított repülőteret.

A védelem hírszerzési szempontból jelentős előnnyel rendelkezett a németekkel szemben, ugyanakkor ezt az előnyt nem volt képes a gyakorlatban hasznosítani.²⁵ Ironikus módon a védelem több információval rendelkezett a támadók terveiről és manővereiről a támadást megelőzően,²⁶ mint a csata során.

A Merkúr hadművelet során jellemző volt, hogy a parancsnoki láncban felfelé továbbított jelentések nem a valós helyzetet tükrözték: Hargest tábornok május 20-án (az Andrew al ezredestől érkező sürgős segélykérések ellenére) azt a jelentést küldte a hadtestparancsnok-ságnak, hogy a helyzet „kielégítő”.²⁷

Komoly problémát jelentett a védők számára az összeköttetés hiánya, mivel rádióik nem működtek megfelelően, a vezetékes telefonhálózatot pedig a német légcsapások tették használhatatlanná.²⁸ A brit tüzérség május 20-án nem tudott hatékonyan tűztámogatást nyújtani a Malemét védő erőknek, mivel a tüzérségi megfigyelőkkel megszakadt a kapcsolat.²⁹

2. térkép Az új-zélandi 5. dandár diszlokációja május 20-án, a New Zealand History térképe alapján (Szerkesztette a szerző)

²² Beevor 2011: i. m. 84–103.

²³ Ultra hírszerzés: A brit jelhírszerzés Bletchley Parkban felállított speciális részlege. Elsődleges feladatuk a német rádiókommunikáció lehallgatása és dekódolása volt.

²⁴ OL 2167-es Ultra jelentés, 1941. 05. 06.

²⁵ Harris 2020: i. m. 63.

²⁶ Forty 2001: i. m. 53–56.

²⁷ Beevor 2011: i. m. 146–150.

²⁸ Uo. 101.

²⁹ Uo. 124–127.

Az összeköttetés hiánya döntőnek bizonyult május 20-án, mikor Andrew alezredes, a 22. zászlóalj parancsnoka többször is sikertelenül próbált meg kapcsolatba lépni a dandár többi egységével.³⁰ A 22. zászlóalj vészjelzésként még jelzőrakétákat is kilőtt, ezeket viszont a 23. zászlóalj figyelői nem látták.³¹

Andrew alezredesnek a saját századaival sem volt összeköttetése, így azoktól nem kapott jelentéseket. A parancsai nem jutottak el a harcban álló századaikhoz, mivel a kommunikációs hibák áthidalására használt küldöncök a harc hevében gyakran elestek, vagy nem találták meg a keresett alegységeket.³² Ennek következtében a 22. zászlóalj parancsnoka arra a következtetésre jutott, hogy a C és a D századok állásait lerohanták, ezért a visszavonulás mellett döntött. A visszavonulásra vonatkozó parancs sem jutott el a harcban álló századokhoz, amelyeknek így később önállóan kellett visszavonulniuk.³³

A német hírszerzés hibás felderítési információkat szolgáltatott, mivel a csatát megelőző jelentésekben demoralizált és gyengén ellátott 15 ezer fős brit, 7750 fős új-zélandi és 6500 fős ausztrál erőkről írtak, a 10 200 fős görög erőről pedig azt feltételezte, hogy nem fog harcolni a németek ellen.³⁴

MANŐVER

Május 20-án reggel bombázó előkészítést követően a Meindl parancsnoksága alatt álló rohamezred ejtőernyős és vitorlázó gépen szállított egységei megkezdték a leszállást a malemei repülőtér körzetében.³⁵ A vitorlázó gépeken szállított I. zászlóalj (Koch őrnagy), ezredtörzs és a III. zászlóalj egy része a Tavronitisz folyó kiszáradt medrében ért földet a célponttól nyugatra.³⁶ Az új-zélandi 22. zászlóalj C és D századai – melyek a repülőtér nyugati oldalát védték – jelentős veszteségeket okoztak a német légideszantcsapatok számára, főleg a tisztek és az alegységparancsnokok soraiban.

Johnson százados, a C század parancsnoka 10:00-kor kérte a tartalékban tartott két Matilda harckocsi³⁷ bevetését, de ezt Andrew alezredes nem engedélyezte. A döntés eredményeként a németeknek sikerült áttörniük a C és a D század közötti területen, és elfoglalták a légierő táborát, ezáltal jelentős előnyhöz jutva.³⁸

Andrew alezredes többszöri segélykérése ellenére³⁹ a dandár nem vetette be a 23. zászlóaljat⁴⁰ (Leckie ezredes), amely kifejezetten ellentámadás végrehajtására volt tartalékként fenntartva. Andrew alezredesnek Hargest dandártábornok a délután folyamán kétszázadnyi

³⁰ Sadler 2007: i. m. 101.

³¹ Beevor 2011: i. m. 124–127.

³² Uo. 149.

³³ Uo.

³⁴ Clark 1991, 33.

³⁵ Forty 2001: i. m. 74–77.

³⁶ Beevor 2011: i. m. 109–110.

³⁷ A 7. Királyi harckocsiezered (Royal Tank Regiment) állományából rendelték át a repülőtér védelmére.

³⁸ Spencer 2008, 141–142.

³⁹ 10:55-kor jelentette a dandártörzsnek, hogy az összeköttetés a C és a D századokkal megszakadt. Megközelítőleg 12:00-kor – mivel ekkor rádiója ismét nem üzemelt –, jelzőrakétákkal próbált jelezni a 23. zászlóaljnak. 17:00-kor ismét sikerült kapcsolatba lépnie a dandártörzssel.

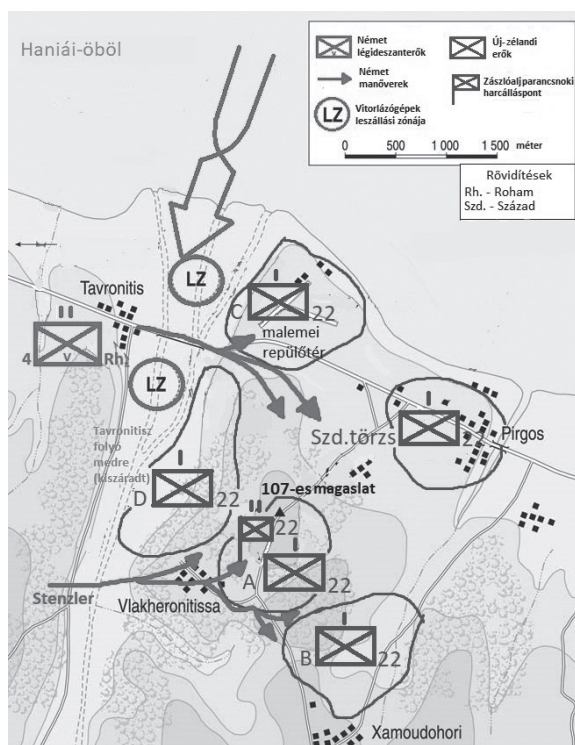
⁴⁰ A döntést jelentősen befolyásolta, hogy a délelőtti folyamán a 23. zászlóalj állásaira is ejtőernyősök landoltak, amiből Hargest arra következtetett, hogy a zászlóalj is folyamatos harcban áll. Ez azonban a délután során már nem volt igaz.

erősítést ígért.⁴¹ Ezek a századok azonban 12 kilométerre voltak a repülőtértől, így időbe telt, mire a csata helyszínére értek.⁴²

A folyamatos német nyomás hatására Andrew végül elrendelte a két harcokosi és a meg erősített tartalék szakaszának a bevetését.⁴³ A támadás ugyanakkor nem a légi erő táborának a visszaszerzésére, hanem közvetlenül a Tavronitisz medre ellen irányult. A páncélostámogatást – a nem megfelelő alkalmazás miatt – a támadás gyorsan elveszítette.⁴⁴ Ezt követően a gyalogság kénytelen volt visszavonulni.

Az ellentámadás sikertelensége miatt – és mivel továbbra sem tudott kapcsolatba lépni a C és a D századokkal –, Andrew alezredes 21:00-kor kiadta a parancsot a 107-es magaslatról történő visszavonulásra.⁴⁵ Erről a döntéséről a C és a D század nem tudott. A magaslattal az éjszaka során német egységek foglalták el, ennek következtében Johnson százados (C század) és Campbell százados (D század) is az állásaik feladására kényszerültek.⁴⁶

3. térkép Hadmozdulatok Maleme körül május 20-án napközben, a Warfare History Network térképe alapján (Szerkesztette a szerző)

⁴¹ A 28. (Maori) és a 23. zászlóalj egy-egy századát, ezek azonban sem a 22. zászlóaljjal, sem egymással nem álltak összeköttetésben, és mire megérkeztek, Andrew alezredes már végrehajtotta a visszavonulást.

⁴² Sadler 2007: i. m. 103–104.

⁴³ Spencer 2008: i. m. 148–149.

⁴⁴ A harcokosik közül az egyik technikai okokból (nem a megfelelő lőszerrel máhálták be) visszafordult, a másik pedig elakadt a köves folyómederben.

⁴⁵ Spencer 2008: i. m. 150.

⁴⁶ Beevor 2011: i. m. 146–152.

Stentzler őrnagy 20-án több kísérletet is tett a 107-es magaslat bevételére, de ezeket ekkor még az új-zélandiak visszaverték.⁴⁷ A németeknek 21-én hajnalra sikerült megszerezniük a 107-es magaslatot,⁴⁸ ebben jelentős szerepet játszott dr. Heinrich Neumann,⁴⁹ aki saját indíttatásból, nagyjából húszfőnyi erővel támadást indított a 107-es magaslat ellen, majd egy további német század is csatlakozott, ekkor azonban már nem ütköztek jelentős ellenállásba.⁵⁰ A németeknek sikerült 21-én hajnalra megszerezniük a 107-es magaslatot, ahonnan biztosítani tudták az ellenőrzésüket a kifutópálya fölött. 21-én hajnalban egy német Ju-52 típusú szállító repülőgépnél sikerült leszállnia a repülőtér nyugati oldalán.⁵¹ Ez az információ kritikusnak bizonyult Student számára, mivel bizonyította, hogy a szállítógépek leszállása lehetséges Malemében.⁵² A nap során a Ramcke ezredes vezetésével bevetett tartalékok sikeresen stabilizálták a helyzetet.⁵³

A visszavonulás következtében a védőknek május 21. hajnalára már nem maradt alakulatuk a malemei repülőtéren. Az 5. dandárnak csak két lehetősége maradt a repülőtér visszaszerzésére: egy éjszakai támadás, mely a koordinációs nehézségek miatt nem sok sikerrel kecsegtetett, vagy nappal támadni, ami viszont a németek légi fölénye miatt fenyegetett komoly veszteségekkel.⁵⁴

A május 22-én 01:00-ra tervezett ellentámadás jelentős késedelmet szenvedett a kijelölt erők átcsoportosítása miatt. A támadást végül csak 03:30-kor sikerült megindítani, de az ekkor már nem volt képes visszaszerezni a repülőtér a megerősített német csapatoktól.⁵⁵ A támadásban részt vett 20. zászlóalj jelentős késéssel érkezett meg, és a menetet követően szinte azonnal bevetésre került. Ebből fakadóan a zászlóalj személyi állománya már eleve kimerült volt a támadás megkezdése előtt, ami jelentősen csökkentette harcértéküket. A támadást 22-én reggel a Luftwaffe beavatkozása miatt meg kellett szakítani, ezzel elveszett az utolsó lehetőség a repülőtér feletti ellenőrzés visszaszerzésére.⁵⁶

A sikertelen ellentámadás eredményeként Freyberg május 22-én úgy döntött, hogy a teljes 5. dandárt visszavonja Galatasz irányába.⁵⁷ A kezdeményezés inntól a németek kezébe került, ennek eredményeképp a brit hadvezetés május 27-én úgy döntött, hogy megkezdi a csapataik evakuálását a sziget déli partszakaszán keresztül.⁵⁸

TÚZERŐ

A német légideszantcsapatokat a Luftwaffe erői támogatták, melyek képesek voltak közvetlen légi támogatást nyújtani. A Luftwaffe jelentősen korlátozta a brit manővereket, ezért a britek kénytelenek voltak éjszaka mozgatni csapataikat a veszteségek elkerülése érdekében. Komoly pusztító és pszichológiai hatást gyakoroltak a Ju-87-es Stuka zuhanóbombá-

⁴⁷ Uo. 124–127.

⁴⁸ Forty 2001: i. m. 93.

⁴⁹ A rohamezred orvosa, később ezért a haditettért megkapta a Lovagkeresztet.

⁵⁰ Beevor 2011: i. m. 149–150.

⁵¹ Spencer 2008: i. m. 184–185.

⁵² Uo. 183–184.

⁵³ Bekker 1972, 275–276.

⁵⁴ Beevor 2011: i. m. 151–152.

⁵⁵ Spencer 2008: i. m. 199–200.

⁵⁶ Harris 2020: i. m. 68.

⁵⁷ Beevor 2011: i. m. 176–177.

⁵⁸ Uo. 203–204.

zók és a Messerschmitt Bf 109-es vadászrepülőgépek.⁵⁹ Német részről a földi erők pontosan és hatékonyan tudtak légi támogatást kérni a vadászrepülőgépektől.⁶⁰

Ugyanakkor a légideszanterek kevés saját tüzérségi eszközzel rendelkeztek, amelyek főleg aknavetőkből és könnyű lövegekből álltak.⁶¹ A németek ezért manővereik során elsősorban a légi támogatásra és saját kézifegyvereikre számíthattak. A helyzet azonban megváltozott a malemei leszállópálya megszerzésével, mivel innentől lehetőségük nyílt a nehézfegyverek leszállítására is.⁶²

A Malemét védő 22. zászlóalj több tüzérségi eszközzel is rendelkezett, ezek közt volt tíz Bofors légvédelmi löveg, illetve az olaszoktól zsákmányolt kilenc darab 75 mm-es löveg, ám ezek nem rendelkeztek irányzékkal, így nem lehetett velük pontos tüzet vezetni. A védőknek emellett volt két 100 mm-es partvédelmi lövegük is. A D század kérését, hogy ezeket vessék be a németek ellen, elutasították arra hivatkozva, hogy azok tengeri célok elleni bevetésre vannak fenntartva.⁶³

A Királyi Légierő május 23-án ugyan bombázta az ekkor már németek által használt malemei repülőteret, de ennek már nem volt komolyabb befolyása az eseményekre.⁶⁴

Bár a védők rendelkeztek harckocsikkal, de ezeket nem koncentráltan, hanem párosával vagy csak kis csoportokban vetették be, ezért nem voltak képesek hatékony támogatást biztosítani az ellentámadásokhoz. Szintén problémát jelentett, hogy a nehéz Matilda harckocsik csak korlátozottan tudtak manőverezni a sziklás krétai terepen.⁶⁵

ERŐK MEGÓVÁSA

A Krétán állomásozó erők számára a legkomolyabb fenyegetést a Luftwaffe gépei jelentették. Mivel a Királyi Légierő legközelebbi támaszpontjai Észak-Afrikában voltak, így nem tudták érdemben befolyásolni a harcokat, és légi utalmazást biztosítani a szárazföldi csapatoknak.⁶⁶ A szigetet védő erők ezért csak éjszaka tudtak komolyabb átcsoportosításokat és manővereket végrehajtani.⁶⁷ Az állandó légi veszély a sziget logisztikai ellátására nézve is komoly kihívást jelentett, mivel a német támadások a szállítmányok jelentős részét megsemmisítették.⁶⁸

Freyberg tábornok azonban bízott a Királyi Légierő támogatásában, ezért nem engedélyezte a repülőterek kifutópályáinak aknásítását. Ez a saját erők megóvását célzó döntés lehetővé tette a németek számára a későbbiekben a kifutópályák használatát.⁶⁹

Maleménél a 22. zászlóalj beásta magát és védelmi állásokat alakított ki, melyek segítettek mérsékelni a német légicsapások pusztító hatását. Az előzetesen kiépített harcállások a csata során további előnyt jelentettek az új-zélandi erőknek.⁷⁰

⁵⁹ Beevor 2011: i. m. 108–109.

⁶⁰ Spencer 2008: i. m. 141.

⁶¹ Beevor 2011: i. m. 125.

⁶² Sadler 2007: i. m. 88–89.

⁶³ Beevor 2011: i. m. 113.

⁶⁴ Harris 2020: i. m. 64.

⁶⁵ Uo. 67.

⁶⁶ Forty 2001, i. m. Chapter 5.

⁶⁷ Harris 2020: i. m. 63.

⁶⁸ Uo.

⁶⁹ Uo. 64.

⁷⁰ Sadler 2007: i. m. 93.

A nem megfelelő hírszerzés eredményeképpen a németek nagyon súlyos veszteségeket szenvedtek. A tengeren szállított erők megóvására nem rendelkeztek elegendő erővel, így ezeket az egységeket a Királyi Haditengerészetnek sikerült megsemmisítenie.⁷¹

A német légideszantcsapatok jelentősen függtek a Luftwaffe nyújtotta légi támogatástól és utánpótlástól. Ugyanakkor erre a támogatásra csak a nappali órákban számíthattak.⁷² Ez a tényező lekorlátozta a német erők éjszakai műveleti képességét, ezért a hadművelet során kerültek az éjszakai manővereket.⁷³

Döntő fontosságú volt Student tábornoknak az a kockázatos döntése, hogy Maleménél beveti a tartalékait a repülőteret érő brit tüzérségi tűz ellenére.⁷⁴ A németeknek sikerült 21-én délután a veszteségek ellenére üzemben tartani a leszállópályát, és ezáltal egy teljes zászlóaljjal tudták megerősíteni a repülőtéren lévő erőiket.⁷⁵ A kritikus harcászati helyzet és a súlyos veszteségek ellenére a német csapatok képesek voltak újabb egységeket juttatni a repülőterre.⁷⁶ Ringel altábornagy elmondása szerint „*Maleme olyan volt, mint a pokol kapuja*”.⁷⁷ A leírtak is jól szemléltetik, hogy a szigetet védő erők egy koncentrált és gyors ellentámadással elsöpörhették volna a német légideszantot az első 24–48 órában.

PARANCSNOKI MUNKA

A malemei repülőtérről folytatott csata az első 24 órában eldőlt. Ebben döntő szerepet játszott mindkét fél részéről a parancsnoki munka.

A krétai védelem parancsnoka, Freyberg vezérezredes tudott a németek inváziós tervéről. Ismerte a három fő ledobási zónát és a támadás várható idejét, ugyanakkor figyelmét és ezáltal a rendelkezésére álló erőit is elsősorban egy tenger felől várt támadás kötötte le.⁷⁸ Freyberg döntése, hogy a rendelkezésére álló jelentős tartalékokat nem vetette be a német légideszant ellen, olyan jelentős súlyú volt, hogy az végül a csata elvesztését eredményezte.⁷⁹

Andrew alezredes a Malemét védő 22. zászlóalj parancsnokaként május 20-án nehéz helyzettel találta szembe magát. Az ezrederejű német légideszanttal szemben csak három század állt rendelkezésére, melyek nagy tér- és távközökkel, egymástól távol helyezkedtek el. Andrew nem látta át a helyzetet, mivel a kommunikációs eszközök nem működtek megfelelően. Mivel parancsnoki harcálláspontja a 107-es magaslat keleti részén helyezkedett el, ezért nem volt megfelelő rálátása a repülőtér nyugati oldalára, ahol a harcok folytak, ugyanakkor nem tett rá kísérletet, hogy személyesen ellenőrizze a helyzetet.⁸⁰ Ebből kifolyólag nem volt fogalma, hogy valójában a németek helyzete mennyire kritikus.

Május 20. estéjére a német légideszantcsapatoknak nem sikerült elfoglalniuk egyet sem a kitűzött célok közül.⁸¹ A Maleménél földet ért rohamezred nagyjából 2000 főt veszített,

⁷¹ Beevor 2011: i. m. 158–164.

⁷² Uo. 148–151.

⁷³ Uo. 167.

⁷⁴ Forty 2001: i. m. Reinforcing Gruppe West.

⁷⁵ Az Utz ezredes parancsnoksága alatt álló 100. hegyivadászrezred II. zászlóalja.

⁷⁶ Bekker 1972: i. m. 276.

⁷⁷ Uo.

⁷⁸ Sadler 2007: i. m. 97–101.

⁷⁹ Beevor 2011: i. m. Chapter 8.

⁸⁰ Uo. 126–127.

⁸¹ Május 20-án a ledobott tízezer főből kevesebb mint 6000 maradt harcképes, a légideszantcsapatoknak egyedül Malemében sikerült megvetniük a lábukat, de a repülőteret nem tudták megszerezni.

tisztjeinek nagy része vagy meghalt, vagy megsebesült.⁸² Meindl is súlyos sebesülést szenvedett, egyedül két zászlóaljparancsnok, Stenzler őrnagy és Gericke százados maradt harcra képes.⁸³ A légideszantcsapatok ekkorra már súlyos lőszerhiányban szenvedtek dr. Neumann jelentése szerint: „Szerencsénkre az új-zélandiak nem indítottak ellentámadást. Olyan kevés lőszerünk maradt, hogy ha így tettek volna, akkor kövekkel és a rohamkésekkel kellett volna visszavernünk őket.”⁸⁴

Andrew alezredes többszöri segélykérése ellenére Hargest dandártábornok nem csoportosította át erőit, és nem indított ellentámadást a repülőter visszaserzésére május 20-án.⁸⁵ Ez a tétlenség hozzájárult ahhoz, hogy Andrew alezredes a visszavonulás mellett döntött 20-án éjszaka, holott helyzete ezt nem indokolta. Döntését az információhiány határozta meg,⁸⁶ ugyanakkor a 107. magaslat feladása és a visszavonulás volt az a pont, mely döntőnek bizonyult a csata során.⁸⁷ Mikor 2:00-kor Hargest értesült a 22. zászlóalj visszavonulásáról, úgy döntött, nem indít támadást, mivel tartott a hajnallal megérkező német légi támogatástól.⁸⁸

„Ha Hargest dandártábornok maga ment volna az előretolt zászlóaljához, ahelyett, hogy a dandár őrnagyát (Dawson százados) küldte volna, más történetet lehetett volna elmesélni. Biztosan megvétózta volna a 22. zászlóalj kivonását a repülőterről. Bizonyára ellentámadásba lendült volna, és jelenléte motiválta volna a csapatokat akkor, amikor motivációra volt szükség.”⁸⁹

Student vezérezredesnek az a döntése segített a németek javára fordítani a helyzetet, hogy módosítja a hadműveleti terveket, és a súlyos veszteségek ellenére május 21-én Malemében beveti a megmaradt tartalékait. A friss erősítések Hermann Ramcke parancsnoksága alatt stabilizálták a helyzetet, és lehetővé tették a repülőter biztosítását a további erősítések beérkezéséhez.⁹⁰ A németeknek a nap végére sikerül légihidat létrehozni Maleme és a szárazföld között, és egy ausztrál ezredes mérése alapján hetven másodperc kellett egy szállító repülőgépnak a kirakodáshoz.⁹¹

Mivel 21-én a Királyi Haditengerészet megsemmisítette a németek tengeri különítményét, ezért Freyberg úgy vélte, megnyerte a csatát, így nem tulajdonított komoly jelentőséget a malemei eseményeknek.⁹² Mire a brit hadvezetés felismerte a helyzetet, addigra a németek már jelentős erőket juttattak a reptérre. A későn megindított ellentámadás – melyet május 22-én 1:00-ra terveztek – további késedelmeket szenvedett.⁹³ Freyberg dandártábornok késleltette az erők átcsoportosítását a partvédelmi állásaikból, holott a tengeri fenyegetés eddigre már jelentéktelenné vált. A késlekedés miatt az ellentámadást végül csak 3:30-kor sikerült megindítani, ezáltal nem maradt elég idő kihasználni a sötétséget.

⁸² Süssman vezérőrnagy meghalt, Meindl dandártábornok súlyosan megsérült, Scherber őrnagy meghalt, Koch őrnagy megsebesült. A veszteségek a századparancsnokok között is katasztrofálisak voltak.

⁸³ Beevor 2011: i. m. 147.

⁸⁴ Bekker 1972: i. m. 275.

⁸⁵ Sadler 2007: i. m. 100–102.

⁸⁶ Bell, 2015.

⁸⁷ Harris 2020: i. m. 67.

⁸⁸ Uo.

⁸⁹ Keith Lindsay Stewart vezérőrnagy elmondása alapján, aki a krétai csata idején az új-zélandi hadtest törzsében szolgált, majd 1949–1952 között az új-zélandi haderő vezérkari főnöke volt.

⁹⁰ Forty 2001: i. m. 93–95.

⁹¹ Beevor 2011: i. m. 157.

⁹² Uo. 158–164.

⁹³ Az új-zélandi 20. és 28. lövészzászlóaljakat jelölték ki a támadás végrehajtására, de a 20. zászlóaljnak meg kellett várnia a Réthimnóból érkező ausztrál 2/7. zászlóaljat.

Május 22-én délután Ringel altábornagy, az 5. Hegyivadász-hadtest parancsnoka átvette a malemei erők parancsnokságát. Ringel parancsnoksága alatt a támadóknak sikerült kiszélesíteniük a repülőtéri sikerüket, és áttörniük a védelmet.⁹⁴

Hargest, Puttick és Freyberg mind egyetértettek az ellentámadás fontosságában. Május 13-án az új-zélandi hadtest feljegyzéseket adott ki a dandárjainak, amelyek a gyors ellentámadás fontosságát hangsúlyozták a német légideszanttal szemben.⁹⁵ Ugyanakkor a rendelkezésre álló, Haniá és Szouda körül állomásozott 6000 főnyi erőt nem vetették be a németekkel szemben,⁹⁶ így a németeknek lehetőségük nyílt megerősíteni állásaikat, közel 14 ezer fő erősítést a helyszínre juttatniuk, és támadásba átmenniük.⁹⁷

ÖSSZEZGÉS

A németek nagy kockázatot vállaltak a Merkúr hadművelet során.⁹⁸ A pontatlan hírszerzési adataik következtében a légideszantcsapataik jelentős veszteségeket szenvedtek.⁹⁹ Ugyanakkor a németeknek sikerült kihasználniuk a brit hadvezetés tétovázását, és így javukra fordítaniuk a helyzetet.

A védelemben lévő erők vezetésére a csata során jellemző volt (harcászattól hadműveleti szintig), hogy a parancsnokok harcálláspontjaikról irányítottak, és csak nagyon ritkán hagyták el azokat.¹⁰⁰ A személyes tájékozódás és ebből kifolyólag a megfelelő rálátás hiányában a parancsnokok nem tudták megfelelően felmérni a helyzetet, és a szükséges döntéseket időben meghozni.¹⁰¹ Ez a parancsnoki magatartás valószínűleg abból fakadt, hogy a brit főtisztek zöme az első világháború lövészárók-hadviselésében szocializálódott.¹⁰² Az így keletkezett kétségek ellehetetlenítették az ellenséges tevékenységre történő hatékony reagálást.

A brit parancsnokok nem voltak felkészülve a németek által képviselt új típusú hadviselési formára, melyet a gyorsaság, az agresszivitás és az alárendeltek széles körű cselekvési szabadsága, az *Auftragstaktik*¹⁰³ jellemezte. *Ebből kifolyólag nem voltak képesek időben és térben átlátni a gyorsan változó helyzetet, amit tovább nehezítettek a kommunikációs problémák.*¹⁰⁴

Freyberg hadrendje már a csatát megelőzően előnytelen volt, mivel a tartalékokat túl nagy távolságban helyezte el a malemei repülőtértől, így a rossz úthálózatnak és az összeköttetési nehézségeknek köszönhetően csak lassan tudott reagálni a német támadásra.¹⁰⁵ A brit hadvezetés nem tudta kihasználni a kétszeres erőfölényét a németekkel szemben. Ennek elsődleges oka az erők átcsoportosítása miatti késlekedés, illetve a tudatos késleltetés volt a parancsnokok részéről, ami jelentősen elodázta az ellentámadás megindítását.

Hargest dandártábornoknak azok a döntései, hogy nem erősíti meg a repülőtérvédelmet, illetve annak elvesztése után nem indított azonnal ellentámadást, jelentős befolyással vol-

⁹⁴ Clark 1991: i. m. 35.

⁹⁵ Spencer 2008: i. m. 184–185.

⁹⁶ Beevor 2011: i. m. 157.

⁹⁷ Uo. 156–157.

⁹⁸ Clark 1991: i. m. 34.

⁹⁹ Uo. 33.

¹⁰⁰ Beevor 2011: i. m. 125.

¹⁰¹ Sadler 2007: i. m. 103–105.

¹⁰² Falvey 1993, 125.

¹⁰³ Lippai 2009.

¹⁰⁴ Harris 2020: i. m. 62.

¹⁰⁵ Uo. 64.

tak a csata negatív végkimenetelére. A fentebb leírtak alapján megállapítható, hogy a csata döntő pontján, május 20-án az 5. dandár vezetését leginkább a *laissez-faire*¹⁰⁶ hozzáállás jellemezte, ami a repülőter feletti ellenőrzés elvesztéséhez vezetett.¹⁰⁷

Andrew alezredes hibásan ítélte meg a helyzetét május 20-án, így egy lényegében győztes helyzetből vonult vissza.¹⁰⁸ A 22. zászlóalj törzsének visszavonulása a 107. magaslatról egyfajta dominóeffektusként a teljes zászlóalj visszavonulását eredményezte. Egy megfelelő időben és megfelelő erővel indított ellentámadás május 20–21-én képes lett volna elsöpörni a repülőtéren lévő német erőket.¹⁰⁹

Végül megállapítható, hogy a krétai csata volt a történelem első nagyszabású légideszant-művelete, ugyanakkor a németek részére hírszerzési és tervezési hibák következtében súlyos veszteségeket eredményezett – 3094 halott, 2594 sebesült –, illetve katasztrofális kudarcral fenyegetett az első 24 órában.¹¹⁰ A német légideszantcsapatok csak azért tudták végül mégis megszerezni Krétát, mert sikerült ellenőrzésük alá vonni a malemei repülőteret.¹¹¹ Ehhez azonban a védelem parancsnoki hibáinak sorozatára volt szükség. A csata jól bemutatta, hogy a britek parancs alapú vezetésével szemben a német küldetésorientált vezetés képes volt megfordítani a csata menetét, noha csak jelentős veszteségek árán. A Merkúr hadművelet alapot szolgáltatott a későbbi légideszant-műveletekhez.¹¹²

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Bekker, Cajus: *The Luftwaffe War Diaries*. Ballantine Books, New York, 1972.
- Bell, Rachael: *Evidence and Interpretation in New Zealand's Official History: The Battle for Crete, May 1941*. JSTOR, War in History, 22. évf., 2015/3. <http://www.jstor.org/stable/26098397> (Letöltés időpontja: 2024. 03. 15.) DOI: 10.1177/0968344514532912
- Bonham, Gordon C.: *Airfield Seizure: The Modern „Key to the Country”*. School of Advanced Military Studies United States Army Command and General Staff College, 1990.
- Clark, Mark Edmond: *The German Invasion of Crete and the Importance of Intelligence and Logistical Planning in the Rapid Deployment of Light Units*. Army History, 1991/21., 31–36. <https://www.jstor.org/stable/26302936> (Letöltés időpontja: 2024. 03. 15.)
- Falvey, Denis: *The Battle For Crete – Myth And Reality*. Journal of the Society for Army Historical Research, 71. évf. 1993/286., 119–126. <http://www.jstor.org/stable/44224765> (Letöltés időpontja: 2024. 03. 21.)
- Forty, George: *Battle of Crete*. Ian Allan Publishing, Shepperton, 2001.
- Franz, George J.: *Information – the fifth element of combat power*. School of Advanced Military Studies, United States Army Command and General Staff College, Fort Leavenworth, Kansas, 1996. <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA314297.pdf> (Letöltés időpontja: 2024. 03. 13.)

¹⁰⁶ Francia kifejezés, jelentése: hadd történjék, ahogy történik.

¹⁰⁷ Sadler 2007, 104–105.

¹⁰⁸ Gatchel 1985, 99.

¹⁰⁹ Harris 2020: i. m. 68.

¹¹⁰ Beevor 2011: i. m. Appendix B: The British and German Order of Battle.

¹¹¹ Bekker 1972: i. m. 288.

¹¹² Clark 1991: i. m. 32.

- Gatchel, Theodore L.: *Can a Battle Be Lost in the Mind of the Commander?* Naval War College Review, 38. évf. 1985/1., 96–99. <http://www.jstor.org/stable/44636434> (Letöltés időpontja: 2024. 03. 21.)
- Harris, Daniel L.: *Operation MERKUR and the Battle for Maleme: Allied Failures in Intelligence.* American Intelligence Journal, 37. évf. 2020/1., 62–72. <https://www.jstor.org/stable/27087683> (Letöltés időpontja: 2024. 03. 15.)
- *Lexikon Der Wehrmacht – XI. Fliegerkorps.* <https://www.lexikon-der-wehrmacht.de/Gliederungen/Fliegerkorps/Fliegerkorps11-R.htm> (Letöltés időpontja: 2024. 04. 14.)
- Lippai Péter: *A küldetésorientált katonai vezetésszemlélet lehetőségei és korlátai egy hadtörténelmi példán keresztül bemutatva.* Doktori értekezés. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest, 2009.
- Sadler, John: *Operation Mercury: The Fall of Crete, 1941.* Casemate Publishers, Havertown, 2007.
- Spencer, John H.: *Battle for Crete.* Pen & Sword Books, Barnsley, 2008.
- Wass de Czege, Huba: *Understanding and developing combat power.* 1984. <https://cgsc.contentdm.oclc.org/digital/collection/p4013coll11/id/724> (Letöltés időpontja: 2024. 03. 12.)
- Williams, R. F. M.: *The Development of Airfield Seizure Operations in the United States Army.* Military Review Online Exclusive, 2021. 11. <https://www.armyupress.army.mil/Portals/7/military-review/Archives/English/Online-Exclusive/Williams/Williams-OLE.pdf> (Letöltés időpontja: 2024. 03. 29.)